

SØDAL KALKVERK 1826 – 1947

Av Reidar Tellefsen

Sødal Kalkverk ble anlagt og utbygget i 1826-27 av kjøpmann Thomas Stenersen Heyerdahl fra Kristiansand.

Heyerdahl hadde årene før funnet rike kalkforekomster på Sødal og inngikk kontrakt med de to eierne til hovedbruket – Tarald Mortensen og Tarald Andersen – som ga rett til å ta ut all den kalkstein han kunne finne i Kalkheia til kalkbrenneriet.

Kalkverket var i familien Heyerdahls eie fram til 1837, da det ble overtatt av Peter Julius Lilloe, mannen som senere startet Høie fabrikker på Mosby.

I 1857 ble verket overtatt av Hans Chr. Reinertsen. Han hadde, i likhet med sin far, vært arbeider og formann ved kalkverket. Han døde i 1869 og hans kone, som satt i uskiftet bo, eide verket fram til 1880, da det ble overtatt av sønnen Peder Hansen (1854 - 1929). Sammen med sønnene – Petter Sødahl og Mardon Hansen – arbeidet han på kalkverket helt fram til 1915. Da ble driften nedlagt på grunn av ulønnsomhet.

Senere ble det sporadisk levert endel rå kalkstein fra verket. Den siste leveransen gikk i 1947 til Fiskå verk.

Kalkovnen som ble benyttet til brenningen, sto (og står fremdeles) nede

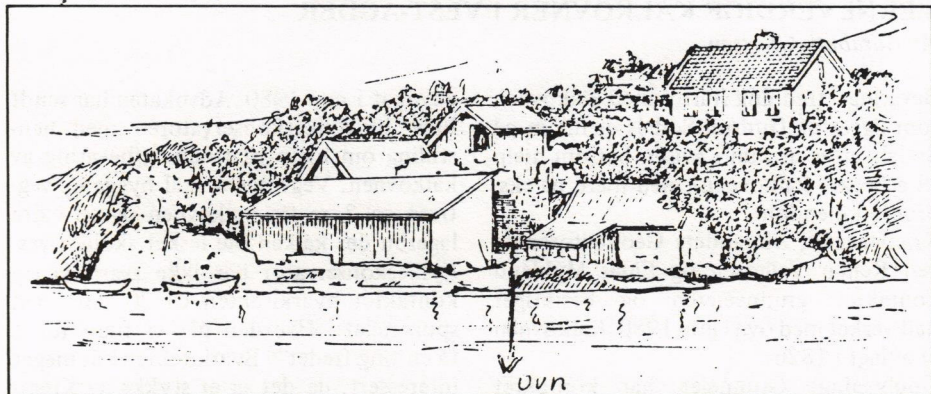
ved Otra. Den er ca. 10 m høy og bygget opp i stein. Utvendig har den kvadratisk form, men innvendig sylindrisk med ca 3,5 diameter oppe og nede. På midten er diameteren noe større, ca 4 m.

Ved brenning ble ovnene fylt opp i ca 3/4 høyde med hunved, kull og kalkstein lagvis over. En brenning ga ca. 160 hl kalk. Kalken ble tatt ut gjennom en jerdør i bunnen av ovnen med store skuffer. En del av kalken ble lesket, d.v.s. tilsatt vann som ble tatt fra elva. Lesket kalk ble brukt til å blande mørtel – et produkt som var særs viktig under husbygging tidligere.

Etter den store bybrannen i 1892 sto kalkverkets produksjon på sitt høyeste, men de klarte ikke på langt nær å dekke det store behovet. Kalk måtte da også hentes fra Østlandet. Senere kom det nye kalkverk i drift, bl.a. 2 ovner på Ryen i Tveit.

Kalksteinen ble hentet fra de gode kalkforekomstene på Kalkheia – tilsammen 15-20 forskjellige brudd. Transporten til brenneriet foregikk med hest og vogn på dårlige veier. Veien ble imidlertid utbedret etterhvert og veinettet stadig utvidet.

I 1900 overtok staten hele Sødalsområdet, men ikke veiene som Kalkverket fortsatt

disponerte.

Den ferdige kalken ble levert i 50 kg sekker. Transporten til byen foregikk med båt. Med båt kom også den ved og det kull som ble brukt til brenningen.

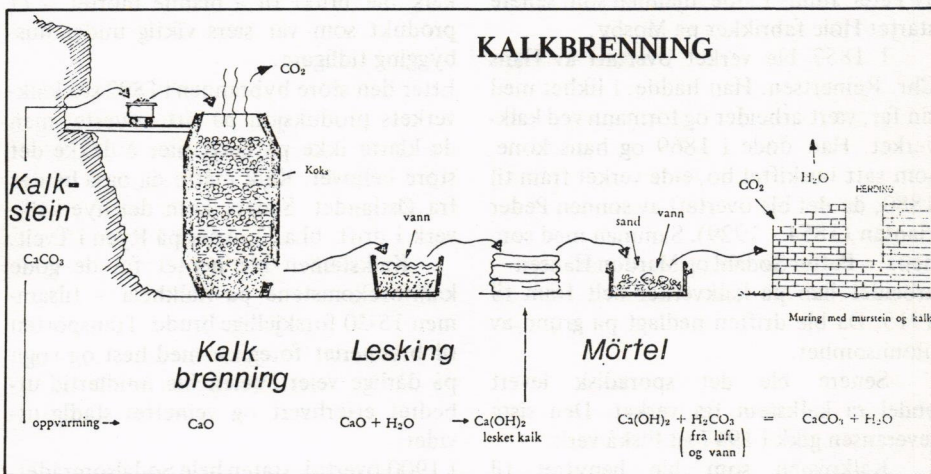
Først i 1904 ble det anlagt vei langs elva til byen. Dette gjorde naturligvis transporten meget lettere.

Kalkverket hadde eget utsalg i Kristiansand – like nedenfor Lahelle ved broen Thygesons Minne. Utsalget ble betjent av en fast selger. Videre hadde Kalkverket et utsalg i Grimstad.

Sødal kalkverk har aldri vært noen stor arbeidsplass. Som nevnt var aktivi-

teten størst i årene etter bybrannen. Da var det ansatt 15 mann ved verket og produksjonen sto på sitt høyeste med kalkovnene i drift døgnet rundt. Ellers har driften vært preget av stor familieinnsats – pluss litt leiet hjelp.

I dag ligger Sødal kalkverk brakk – de gamle driftsbygningene er sterkt forfalt eller borte. Klakovnen står der imidlertid – noen forfallen riktignok, men ikke verre enn at den kan settes i stand og bevares for ettertiden. Et vitne om tidligere industri – fra en tid uten sement og ferdigbetong.

VERNEVERDIGE KALKOVNER I VEST-AGDER

Av Elisabeth Gjertsen

Bevaring - fredning startet med kalkovnen som ligger på Gudrun Sødals eiendom på Sødal, etter at hun i avisen ber om hjelp til å bevare kalkovnen med mere på ekspropiert eiendom.

Kristiansand, Sørlandets Geologiforening ved Reidar Tellefsen og Einar Mykland kontakter grunneieren og besiktiger kalkverket med ovn i juni 1980. Kalkovnen er anlagt i 1826.

Opplysning: Grunneier har kontaktet

advokat i mai 1980. Advokaten har sendt brev til Fylkeskonservatoren med henstilling om hjelp til fredning/bevaring av kalkovnen. Vegvesenet skal bygge ny vegtrase ca 3 m fra kalkovnen og en eldre lagerbu der kalken ble lesket skulle rives. Fylkeskonservator har ikke svart da jeg kontaktet byarkitekten ca 20 juni med spørsmålet: «Hvordan går vi fram for å få en ting fredet?» Byarkitekten blir meget interessert, da det er et stykke av Kristi-